

LEVELS OF SECURITY AND MODERN SOCIETY

Venelin Terziev

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Angel Kanchev University of Rousse, Rousse, Bulgaria;
Higher School of Telecommunications and Posts, Sofia, Bulgaria terziev@skmat.com

Svilen Stefanov

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Vanya Banabakova

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Илија Илиев

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: The rapid development of science and technology has led to the emergence of a crisis in society. Science "pushes" religion, but does not offer a new moral code in its place. The definitions of "security" are almost as many and as controversial as postmodernism. For the purposes of this study, however, it will be sufficient to define security as "the functional state of a system that provides for the neutralization and counteraction of external and internal factors affecting or potentially damaging the system." This scientific article presents a study, which seeks to answer the question why the paradigm "security" is so important in the postmodern society, what are the roots of its influence and meaning, and to seek conclusions and guidelines for its increase. The main features of the postmodern society, some prerequisites and their implications, as well as their impact on the security of all its levels are examined. The subject of the study is the postmodern society with its specific features, and the subject - the security as an indissoluble element of the social relations in the contemporary world.

Keywords: security postmodern society, globalization.

НИВАТА НА СИГУРНОСТ И ПОСТМОДЕРНОТО ОБЩЕСТВО

Венелин Терзиев

Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, България
Русенски университет „Ангел Кънчев“, Русе, България;
Висше училище по телекомуникации и пощи, София, България terziev@skmat.com

Свилен Стефанов

Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, България

Ваня Банабакова

Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, България

Илија Илиев

Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, България

Abstract: Бурното развитие на науката и технологиите довежда до възникването на криза в обществото. Науката „избутва“ религията, но не предлага нов морален кодекс на нейно място. Дефинициите на понятието „сигурност“ са почти толкова много и така противоречиви, както тези за постмодернизма. За нуждите на това изследване обаче ще бъде достатъчно да дефинираме сигурността като „функционалното състояние на дадена система, което осигурява неутрализирането и противодействието ѝ на външни и вътрешни фактори оказващи влияние или можещи да въздействат деструктивно на системата“. В настоящата научна статия е представено изследване, което търси отговор на въпроса защо парадигмата „сигурност“ е толкова важна в постмодерното общество, какви са корените на нейното влияние и значение и съответно да се потърсят изводи и насоки за нейното повишаване. Разгледани са основните характеристики на постмодерното общество, някои предпоставки и следствия от тях, както и тяхното влияние върху сигурността на всичките ѝ нива. Предмет на изследването е постмодерното общество с неговите специфични особености, а обект – сигурността, като неразривен елемент на обществените отношения в съвременния свят.

Keywords: сигурност постмодерно общество, глобализация.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Бурното развитие на науката и технологиите довежда до възникването на криза в обществото. Науката „избутва“ религията, но не предлага нов морален кодекс на нейно място. Дори напротив, широкото прилагане на съвременни технологии през време на двете световни войни и то най-вече за създаване на оръжия за масово унищожение, показва че прилагането на научните резултати без морални ограничения води до ужасяващи последствия. Липсата на "цели" и "ориентири" в моралните основи на общественото съзнание създава предпоставки за загуба на ценностна система на практика в няколко поколения. Този процес за съжаление не е приключил и днес.

Понятието „постмодернизъм“ означава това което идва след модернизма. Както казват някои изследователи приставката „пост“ е много удобна защото показва, че постмодернизма произтича директно от модернизма и преходът между двете има по-скоро еволюционен, а не революционен характер. За първи път терминът „постмодернизъм“ [1] се използва още през 1917 година в работите на Рудолф Павлик, немски писател и философ-есеист. По-късно терминът се използва от редица автори с различни значения, но най-вече за представяне на съвременни експериментални течения в изкуството, които не следват идеите на „модернизма“ най-вече на абстрактното изкуство. Всъщност зад термина „постмодернизъм“ в изкуството май-често се разбира завръщане към реализма и създаване на творби (художествени, литературни и др.) достъпни за разбиране от широките маси или с други думи – отричане на модернизма. Истинска популярност терминът придобива с издаването на книгата „Езикът на постмодерната архитектура“ от американският архитект Чарлз Дженкс през 1977 г. В последствие смисълът на понятието „постмодернизъм“ се разширява и обхваща философията, социологията и на практика всички сфери на съвременната наука и изкуство. Това се случва при появата на течение във фреската философия (Алтюсер, Дерида, Лиотар и др.). Всъщност, към момента съществуват голям брой дефиниции на „постмодернизма“ използвани и създадени от различни школи в науката и изкуството, като голяма част от тях са напълно взаимноизключващи се. Ето няколко примера:

- Юрген Хабермас, Даниел Бел и Зигмунт Бауман определят постмодернизма като резултат от политиката и идеологията на неоконсерватизма, за който са характерни естетически еkleктизъм, фетишизация на предметите за потребление и други специфични черти на постиндустриалното общество;
- Умберто Еко трактува постмодернизма в широк смисъл, като механизъм за смяна на една културна епоха с друга;
- Хасан, Уелч, Лиотар считат, че постмодернизма е общ културен знаменател на втората половина на XX^{ти} век, уникален период в който света се разглежда като хаос;
- Според Летен и Сулеймен постмодернизъм не съществува, той може да се разглежда като преосмисляне на културните постулати на модернизма, но самостоятелната постмодерна реакция е мит;
- Кюнг и Тарнас – постмодернизъмът е епоха която идва да смени европейското „Ново време“. Последното се характеризира с безгранична вяра в силата на разума и прогреса. Разбиването на ценностната система се е случило по време на Първата световна война. В резултат на това, евроцентричната парадигма се заменя с глобален полицентризъм, а безрезервната вяра в разума отстъпва място на „гълкувателното мислене“.

Естествено съществуват и редица критики към тезата на постмодерното общество. Повечето от тях са насочени към твърденето че постмодернизъм не съществува и това е по-скоро късен модернизъм (Чомски, Денет, Солженицин и др.)

Очевидно е, че съвременния свят не е същият както през първата половина на XX^{ти} век. Обществени, социални и икономически отношения претърпяват изменения, трансформират се в нови и различни неща, които в повечето случаи са непознати от историята на човешкото общество. Това показва че наистина сме в нов период. Дали ще го наречем постмодернизъм или нещо друго в случая не е съществен проблем. По-важно е да познаваме характеристиките му и да сме подготвени за идващите промени. Всички автори развиващи тезата за постмодернизма и обществото в този период се обединяват около една идея. Хаосът в обществените, социалните политическите и икономическите отношения, разрушаването на старите ценностни системи и липсата на нови които да ги заместят са характеристики показващи че всъщност това е преходен период, преходен процес при преминаване на обществото (като система) от едно състояние в друго. За съжаление новото състояние и новите отношения все още не са очертани и на практика не могат да бъдат дефинирани и посочени ясно. Историческите справки показват, че подобни преходни периода се

характеризират с голяма продължителност и много често с бурни обществени събития, войни и кръвопролития.

Съвсем логично, като продължение на горните разсъждения идва и понятието „сигурност“. И тук, почти всички автори разглеждащи постмодернизма, са единодушни, че сигурността е една от водещите парадигми на съвременното общество. Нейното значение нараства, бих казал експоненциално, през последните години и то преди всичко разглеждано в практически, а не толкова в теоретичен аспект.

Дефинициите на понятието „сигурност“ са почти толкова много и така противоречиви, както тези за постмодернизма. За нуждите на това изследване обаче ще бъде достатъчно да дефинираме сигурността като „функционалното състояние на дадена система, което осигурява неутрализирането и противодействието ѝ на външни и вътрешни фактори оказващи влияние или можещи да въздействат деструктивно на системата“ [2].

Целта на настоящото изследване е да се потърси отговор на въпроса защо парадигмата „сигурност“ е толкова важна в постмодерното общество, какви са корените на нейното влияние и значение и съответно да се потърсят изводи и насоки за нейното повишаване. Ще бъдат разгледани основните характеристики на постмодерното общество, някои предпоставки и следствия от тях, както и тяхното влияние върху сигурността на всичките ѝ нива.

Предмет на изследването е постмодерното общество с неговите специфични особености, а обект – сигурността, като неразривен елемент на обществените отношения в съвременния свят.

2. СИГУРНОСТ

Проф. Слатински [12] развива тезата, че за да бъде разгледана сигурността по-детайлно, за да бъде разбирема е целесъобразно тя да не се разглежда като единно обобщено понятие, а да се разбие на елементи съобразно основните ѝ субекти. Той предлага пет нива на сигурността, както следва: Сигурност на Индивида; Сигурност на Групата от индивиди; Сигурност на Държавата; Сигурност на Общността от държави; Сигурност на Света.

Съществуват и други предложения за разпределения на нивата, равнищата на сигурност, но по-същество те покриват в една или друга степен декомпозицията предложена от Слатински. Както той подчертава, „макар и разделени от първо до пето, тези нива не бива да се възприемат като повече или по-малко важни. Всяко от тях има свое специфично значение. Естествено трябва да се държи сметка за характера на съответното общество и особено за съвременните тенденции, цели и приоритети в обезпечаването на сигурността.“

В увода на настоящото изследване бе посочена дефиниция за понятието „Сигурност“, която се прие за базова и всички последващи разсъждения ще се основават на нея.

Накратко ще разгледаме отделните нива, като отчитаме, че те са подробно дефинирани и описани от други автори, както и връзките им с характеристиките на постмодерното общество. За да се избягнат многократните цитирания на един и същи източник, отбелязвам, че основните концепции за отделните нива са взети от [12].

Сигурност на индивида

Според Даниел Дюдни „човешката сигурност“ е като концепцията за „устойчиво развитие“ – всички са „за“, но малцина разбират какво означава. Това е така, защото съществуващите за нея дефиниции са твърде общи, неясно очертани и обхващащи всичко. За първи път концепцията за човешката сигурност е развита в детайли през 1994 година в Доклада за развитието на човека на ООН. Според него, най-важните компоненти на това ниво на сигурността са: икономическа сигурност (липса на заплаха от бедност); продоволствена сигурност (достъп до храна); здравна осигуреност (достъп до здравна помощ и защита от болести); екологична сигурност (защита от опасни замърсявания и изтощаване на околната среда); лична сигурност (защита от изтезания, войни, криминални нападения, семейно насилие, употреба на наркотици, самоубийства и дори пътни инциденти); общностна сигурност (оцеляване на традиционните културни и етнически групи, физическа сигурност на тези групи); политическа сигурност (зачитане на гражданските и политическите права).

Редица автори и организации предлагат свои определения за обхвата на разглежданото понятие, но поради ограничения обем на разработката те няма да бъдат разглеждани, тъй като в една или друга степен се препокриват или обхващат отделни елементи от изброените по-горе.

В развитите държави, най-вече от Евроатлантическата общност, индивидуалната, сигурност, индивидуалният просперитет и индивидуалното благополучие имат водещ акцент не само в управлението на страната, но и в спектъра от цели и ценности на отделните хора. Което означава, че ключов елемент при

оценката на дейността и компетентността на всяка управленска структура, на което и да е ниво в национален мащаб, е как тя гарантира едно приемливо ниво на индивидуална (лична) сигурност, за колкото се може повече граждани.

Важно е да се обърне внимание, че се казва „за колкото се може повече граждани“, а не обобщеното „всички граждани“. Между двете понятия има едно не малко множество граждани, за които очевидно няма да бъде осигурено „приемливото“ ниво на лична сигурност. За тях държавата няма да „изглежда“ нито богата, нито сигурна. И колкото това множество е по-голяма, толкова по-разпространено ще бъде и чувството за несигурност у хората. Всъщност, големият брой хора за които не важи правилото за осигуряване от страна на държава на лична сигурност, и ежедневните срещи на останалите (привилегирани) граждани намалява и чувството за сигурност и на последните. Може да се каже, че това е една от причините за нарастване на чувството за несигурност на личностно ниво, особено в не-чак-толкова развитите държави.

Друга причина за загуба на чувство за сигурност на отделния индивид, е разгледана от Зигмунт Бауман в [10]. Той извежда сигурността, усещането за сигурност, като ключова характеристика на предмодерната общност и я ограничава исторически с настъпването на модерността, когато в принцип на епохата се превръща свободата. Сигурност и свобода са двата полюса на човешкия социален живот. Желанието на човека да придобие повече свобода, да отвоюва повече територии за автономната човешка воля е в основата на този исторически преход, който ние наричаме модерност. Но той по необходимост отрича типа сигурност, на който се е радвала предмодерната общност и който е допускателно колективно себеосъществяване в ситуация на малък риск. Свободата е фундаментална ценност, но е свързана с риск; рискът убива сигурността; оттам се разпада общността. Нещо повече, общността прави другите неотменима част от вътрешния ни свят, докато в модерното и особено в късномодерното общество другите не са задължителни, те не конструират свободната ни индивидуалност, дори често именно те произвеждат несигурност и, следователно, представляват заплаха за тази индивидуалност. И за да стане въпросът още по-сложен, Бауман добавя, че връщане към състоянието на сигурност, връщане към общността е вече невъзможно. Според него свободата е била само временна последица от рухването на предмодерния общностен ред; скоро тя е заменена от властта на модерните елити, от всеобщия надзор. А постмодерното разпадане, на което днес сме свидетели, само маркира края на непрестанните опити на модерността да изгражда нов тип общности в името на сигурността. Постмодерното разпадане, в крайна сметка, лишава идеята за модерния лабиринт от целия неин смисъл, защото предполага отсъствието на край, на една определена и фиксирана цел. Целта като че ли се избира индивидуално и се консумира индивидуално. Критерият, казва Бауман, вече не е етически и в някаква степен наиндивидуален, а естетически - според това какво ни харесва. Наиндивидуална реалност не съществува и ето защо носталгиите ни по общността могат да се удовлетворяват с участието в една общност на не-принадлежността, в една заедност на самотниците.

Сигурност на Групата от индивиди

За да бъде една група от хора, Група според теорията за сигурността е необходимо да бъдат изпълнени редица условия, които най-общо включват: индивидите в групата да имат общи потребности, нужди и желания, които да бъдат удовлетворявани, а така също и общи заплахи, опасности и страхове на които следва да се даде отговор. С други думи, групата трябва да се обособи и самоидентифицира, като някаква общност с присъщи характеристики на сложна адаптивна система.

Като правило Групата носи в себе си базисни материални и духовни ценности, култура, идентичност, памет, език, традиции и обичаи. Тяхното опазване и зачитане са важни аспекти на нейната сигурност. Групата е особено чувствителна към тези идентификационни маркери, чрез които очертава границите си от други групи и обществото като цяло. Много често представителите на подобни групи смятат че върху тези им ценности се посяга отвън - от мнозинството, от обществото или от други групи. В този смисъл се говори за своеобразен комплекс на уязвимост на Групата.

За всяка една група са характерни четири базисни функции, предложени от Толкът Парсънс, известни като AGIL. Те са:

(A) Адаптация (adaptation) - приспособяване към постоянно променящата се среда;

(G) Целепостигане (goal attainment) - това са целите които групата или нейните членове желаят да постигнат, което води до промяна на поведението на Групата извън рамките на простите модели и адаптацията;

(I) Интеграцията (Integration) - това включва обединяване на членовете и подгрупите в Групата, усилия различните дейности да бъдат направени и поддържани като съвместими, пораждање и поддържане на мотивацията на хората, съвместима с вменените им роли;

(L) Запазване (поддържане) на латентните модели (latent pattern maintenance) - тези същностни модели (шаблони) трябва да бъдат възпроизвеждани непрекъснато за да бъдат запазени.

За по-развитите системи са добавени и две допълнителни базисни функции:

- Целеполагане - по-сложните системи имат способността да си избират и изграждат качествено нови цели, т.е. да определят стратегии за развитие;
- Способност за обучаване - това е свързано с процеса на промяна на поведението на Групата под натиска на външни обстоятелства, т.е. тя се "обучава" било за оцеляване, адаптация, постигане на нови цели или за повишаване на ефективността и ефикасността си.

Групата може да се организира по различни признаци - етнически, религиозни, териториални, социални, професионални, както и по някой други особени критерии, като сексуална ориентация, специфични възможности (например увреждания) и др.

Сигурността на Групата запазва своето важно значение, независимо от усещането че светът постепенно се превръща в множество от атомизирани и преследващи личните си интереси индивиди. Разделението (атомизацията) сменя много от моралните отговорности и нравствените задръжки на отделния човек. Това води до нарастване на значението на собственото Его, което придобива за тези хора първостепенно значение. Ако част от обществото успява да се възползва от тази свобода, не малко хора осъзнават, че съвременната свобода поставя личността в състояние на изолация и безсилие. Пораждат се устойчиви тенденции към бягство от такъв вид свобода, другото име на която е несигурност.

Една от най-острите потребности на човека, не отстъпваща на всеобземачата сила на физиологичните потребности е нуждата да се свърже с външния свят, да избяга от самотата. Чувството на самота и изолация води до психическа деградация, също както физическият глад води до смърт. Религията, национализмът, различните обичаи и вярвания, колкото и абсурдни и разрушителни да са те, щом свързват личността с други хора, са спасение от най-големия ужас за човека – изолацията.

За групите от индивиди е от особено значение съхраняването на идентичността, а тя и нейното запазване са пряко свързани с понятието, въведено от т.нар. „Копенхагенска школа“, „социетална сигурност“. Според Бари Бузан и Оле Уевер социетална сигурност е налице, когато общностите от хора разглеждат дадено състояние или развитие като заплаха за съществуването им като общност.

Други изследователи анализират разликите между националната и социеталната сигурност:

Националната сигурност включва защита на независимостта, суверенитета и територията на държавата от военни нападения и политическо господство на друга държава, т.е. тя е концентрирана върху политическия контрол и е свързана главно със суверенитета.

Социеталната сигурност е свързана преди всичко със способността на дадено общество да запази същностния си характер в променливи условия и при възможни и действителни заплахи. С други думи социеталната сигурност е свързана с устойчивостта в рамките на приемливи условия за еволюция на традиционните модели на език, култура, сдружаване, религиозна и национална идентичност и обичаи. Тя се отнася най-вече до идентичността, до способността на даден народ да поддържа своята култура, своите институции и начина си на живот.

Сигурност на Държавата

Както бе споменато по-горе, сигурността на Държавата е свързана със защита на изконните ценности: териториална цялост, суверенитет, независимост, конституционен и вътрешен ред и т.н. Учени, философи и военни специалисти от най-дълбока древност са изтъквали, че главна сред причините за възникване на Държавата е именно потребността да се гарантира сигурността (отбраната и обществения ред) на обществото. Напълно естествен процес е, че възникването на Държавата е резултат от стремежа на обществото и на отделния човек за повече сигурност.

Релацията Държава – Сигурност е сложна, нелинейна и в нея съществуват обратни връзки. Между двете има непрекъснат процес на взаимодействие, на взаимно проникване, на взаимно укрепване или съответно – отслабване. През вековете се е смятало, че по-силна Държава означава повече Сигурност и в повечето случаи това е било така. С мултиплицирането на възможните и преките заплахи, връзката между двете понятия губи своята линейност и при определени условия се оказва дори с обратен знак, а именно – по-силната Държава означава по-малко Сигурност. Това се дължи на факта, че от определена историческа

епоха насам в рамките на Държавата със Сигурността започват да се конкурират и други блага и ценности – Свобода, Човешки права и преди всичко Демокрация.

Демокрацията отнема на Сигурността първенството сред ценностите и благата предлагани от Държавата. Обществото вече не е съгласно да стои покорно и пасивно в клетката на Сигурността, а това в пълна сила важи и за отделния индивид. Пълноценната демокрация отделя сигурността на обществото и управляваните от сигурността на политическия елит и на управляващите.

Приоритет на демокрацията е сигурността на обществото и на управляваните. Сигурността на политическия елит не може да бъде самоцел на държавата, тя е следствие от нейното нормално функциониране. В противен случай, силовите структури, като държавни органи, се натоварват с несвойствени функции по опазването на режима.

В недемократичните държави понятията сигурност на Държава и тази на управляващия елит се сливат напълно, а сигурността на индивида и на различните общности се принася в тяхна жертва. Чрез насилие, манипулации, пропаганда и намиране на врагове – вътрешни и външни, обществото в недемократичните държави е принуждавано да идентифицира сигурността си с тази на режима или поне да заживее с мисълта, че те са с еднакъв приоритет. По този начин държавата унищожава сигурността на своето общество.

Държавата разполага с различни процедури, механизми и инструменти за гарантиране на сигурността. Тя е единственият легитимен орган, който може да прилага сила. Все още редица задачи, функции и правомощия по гарантиране на сигурността са монопол на държавата.

Съществуват обаче ясно изразени тенденции и становища, че Държавата би следвало да ограничи много от своите функции по отношение на сигурността и да ги „приватизира“. Особено представителите на съвременния либерализъм считат, че властта на правителството трябва да бъде ограничена. То има неотменими функции, като поддържане на отбранителната мощ и вътрешния ред, строеж на инфраструктура и насърчаване на образованието, от друга страна обаче то трябва да осигури свободна пазарна икономика и да не предприема действия, пречещи на естествения ѝ ход. При положение обаче, че Сигурността е същностната съставка на Държавата, то изтеглянето от тази роля на практика обезсмисля съществуването ѝ.

Минимизирането на ролята на Държавата е свързано и с една скрита от обществото промяна, която политическите елити постепенно и плавно извършват, без да дават възможност на обществата да я осмислят и да преценят до колко тя е в техен интерес. Става въпрос за подмяната на „блага“ с „услуги“. Разпределението на благата е свързано с принципа на „безусловността“, т.е. всеки получава справедливо своя дял от тях. Разпределението на услугите, обаче става по критерий „платежоспособност“, т.е. всеки получава толкова, за колкото може да си плати. Здравето, образованието, сигурността са все обществени блага, постепенно превърнати в услуги.

Една от най-актуалните теми в международния дебат за ролята и мястото на Държавата по отношение на сигурността е свързана с еволюцията на Класическата Държава на Сигурността и нейните институционални опори. Те са четири и включват армията, полицията, специалните служби и отбранителната индустрия.

Една от водещите тенденции в международната сигурност е нарастващата роля на природни, антропогенни и техногенни бедствия, аварии и катастрофи и необходимостта от все повече ресурси за тяхното ранно сигнализиране, превенция, своевременно реагиране, противодействие и ликвидиране на последствията. Като следствие на тези процеси, четирите класически опори на класическата Държава на сигурността се изправят пред мощен конкурент за ресурси, а именно Гражданската защита, или Гражданската сигурност.

Тук са възможни два подхода за разрешаване на възникващите проблеми и конфликти. Първият се състои в изграждането на нова – пета опора на държавната сигурност в лицето на споменатата гражданска защита, със съответните и институции, процедури, възможности и инструменти. Вторият се заключава в еволюиране на четирите класически опори по начин позволяващ на всяка от тях да поеме част от задълженията и отговорностите на гражданската сигурност. Не го ли направи, съответната опора рискува да изгуби част от смисъла на съществуването си и съответно – от подкрепата на обществото.

Сигурност на Общността от държави

Подобно на групата индивиди, така и Общността от държави следва да отговаря на определени условия за бъде предмет за разглеждане от теорията за сигурността. Тези условия могат да се обобщят в следното: необходимо е между държавите да съществува някаква степен на вътрешно сцепление, консолидация и интегритет, породени от наличието на общи ценности, интереси или цели или от наличието на общи заплахи, опасности и страхове, на които следва да се даде отговор. Признаците по които е възможно да се създадат или да възникна общности от държави са много и тук няма да се спираме в детайли на тях.

Според американския учен Карл Дойч, успешната интеграция изисква чувство за общност, включващо взаимна симпатия, уважение, доверие и лоялност между интегриращите, най-малкото частична общност в понятията, възприятията и интересите, двупосочна успешна предвидимост на поведението, съвместни действия в съгласие с това поведение. Накратко изграждането на общността е непрекъснат, динамичен процес на споделено внимание, комуникация, разбиране на нуждите и отзивчивост при изработването и вземането на решения.

Карл Дойч разглежда два типа общности за сигурност:

- Амалгамни общности – изграждат се чрез формално сливане на две и повече независими преди това единици в едно интегрално, по-голямо цяло, с някакъв тип общо управление;
- Плуралистични общности за сигурност – които са значително по-лесно постижими и в някаква степен достатъчни, ако основната цел на интеграцията е мирът. Тези общности се изграждат и поддържат по-лесно, защото в тях отделните държави съхраняват своята независимост и политическата си автономия, а техните правителства запазват своята юридическа самостоятелност и независимост. Следователно, те са предпочитано средство за запазване на мира между съставлящите ги единици.

Съществуват и други класификации на държавните общности за сигурност, предлагани от различни изследователи по света, но те излизат извън обхвата на настоящото изследване.

Бари Бузан, Оле Уевер и Яп де Вилде въвеждат понятието „комплекс за сигурност“, което представлява регионално базиран, локално групиран клъстер от държави, чиито главни схващания и тревоги за сигурността са толкова тясно свързани, че проблемите за националната сигурност на всяка една от тези държави не могат да бъдат логично анализирани и разрешавани отделно от проблемите на останалите. Въвеждането на този обект в системата за изследване на сигурността дава възможност за сравнителни анализи и изследвания на отделните региони.

Класическият „комплекс за сигурност“ се определя в светлината най-вече на политическите и военните проблеми на сигурността и има следните характеристики:

- състои се от две или повече държави;
- тези държави представляват географски кохерентно групиране;
- отношенията между тях се определят от взаимна зависимост в сферата на сигурността, която може да бъде позитивна или негативна, но е значително по-силна помежду им, отколкото между тях и държавите извън комплекса;
- структурата на взаимните зависимости може да бъде дълбока и продължителна, макар и не задължително перманентна.

Споразуменията за кооперативна сигурност са институционализирани или не институционализирани образувания от държави, формирани около общностите за сигурност. Те взаимно зависят една от друга чрез сътрудничество в областта на сигурността и отбраната, развивано в рамките на споразумение за кооперативна сигурност. Партньорите в този тип споразумение нямат същите гаранции за своята сигурност, както членките на общностите за сигурност. Споделянето на общи ценности не е първостепенно изискване за кооперативните партньори, но тъй като искат мир и стабилност в зоната, те използват мерки на колективната сигурност. От тук идва и факта, че споразуменията за кооперативна сигурност приличат повече на военни съюзи.

Главните характеристики на този тип споразумения са:

- ориентирани към решаване на проблеми, а не към защита от конкретен агресор;
- общите убеждения са по-важни от общите норми, а общите норми са по-важни от общата идентичност;
- възникват около общностите за сигурност.

Направения преглед на различни източници показва, че към момента тази област от науката за сигурността се развива бурно. Това определено е следствие на факта, както бе споменато в предходната точка, че националната държава, колкото и голяма и силна да е тя не може сама да се справи с глобалните проблеми.

Сигурност на Света

Петото ниво на сигурността е „Сигурност на Света“, сигурност на планетата, т.е. обща, всеобхватна, глобална, универсална сигурност.

През 1982 г. в доклада „Обща сигурност“ на Независимата комисия по въпросите на разоръжаването и сигурността към ООН за първи път е разработена концепцията за обща сигурност. Съгласно нея, не може да

има трайна сигурност ако тя не бъде споделена от всички и общата сигурност може да бъде постигната само чрез сътрудничество, основано на принципите на равенство, справедливост и реципрочност.

В анализа „Глобални отговори на глобални заплахи“, разработен от Oxford Research Group (ORG), са дефинирани основните предизвикателства пред глобалната сигурност:

- Промените в климата и глобалното затопляне;
- Конкуренцията за все по-ограничените стратегически ресурси;
- Нарастващото социално-икономическо разделение и маргинализацията на все повече хора;
- Засиленото разпространение на оръжия и военни технологии, включително оръжия за масово унищожение (глобална милитаризация).

ORG говори за сегашния ортодоксален дневен ред на сигурността. Тази склонност към старите и класическите проблеми е дефектна и не позволява на политическите елити да насочат усилия и ресурси за намиране на устойчиви, реалистични и прагматични решения за нетрадиционните рискове, застрашаващи света. Този подход отговаря на глобалните заплахи чрез сила и борба със симптомите – репресии срещу несъгласните и поддържане на статуквото. В дългосрочен план тази политика е обречена на провал. Ако в идните 5-10 години не се предприемат спешни действия, ще бъде трудно да се избегнат глобалните бедствия и дестабилизацията на глобалната система. Те предлагат да се премине към „парадигма устойчивата сигурност“, превантивен подход, при който се атакуват корените на проблемите. При него се преминава от насочване на ресурсите и енергията „против войната“, към пренасочване на ресурсите и енергията за повече „мир и сигурност“, както и от „сигурност за някои“ към „сигурност за всички“.

В своята монография [13] „Националната сигурност – аспекти, анализи, алтернативи“ професор Николай Слатински предлага списък на тенденциите в рамката на глобалната система за сигурност. Ще си позволя тук само да ги изброя, без да навлизам в детайли, тъй като те са описани подробно в посочения източник, а също по-голямата част от тях са разгледани по-горе в настоящото изследване. Тези тенденции са: (1) Задълбочаване на цивилизационните противоречия Север – Юг (т.е. между богатите и бедните държави) и Запад – Изток (т.е. между демократичните и недемократичните държави); (2) Протичане на взаимно свързани, взаимно влияещи си, взаимно преплитачи се процеси на регионализация и глобализация; (3) Протичане на взаимно свързани, взаимно влияещи си, взаимно преплитачи се процеси на дезинтеграция и интеграция; (4) Сериозно отслабване позициите на националната държава; (5) Установяване на еднополюсен геополитически модел; (6) Установяване на свръхлиберален геоекономически модел; (7) Нарастваща роля на природни, антропогенни и техногенни бедствия, аварии и катастрофи и необходимостта от все повече ресурси за тяхното ранно сигнализиране, превенция, своевременно реагиране, противодействие и ликвидиране на последствията; (8) Известно изместване на фокуса на големите страни към Азия и отстъпление на Балканите към периферията на голямата политика; (9) Стратегически ценностен и цивилизационен дрейф на САЩ и Европа в различни посоки – „разширяване на Атлантическия океан“; (10) Завръщане в международните отношения на силовите методи за преодоляване на спорове, управление на кризите и решаване на конфликтите, за опазване на глобалното статукво, за контрол, манипулиране и потискане на несъгласните с това статукво; (11) Нарастваща амбиция за много по-значима глобална роля на трите едномилардни, преди всичко на ислямския свят, но също така на Китай, а напоследък и на Индия; (12) Нарастване на влиянието на организираната престъпност и тероризма и заплахата от превръщането им в геополитически фактор; (13) Развитие на демографски тенденции, постепенно променящи етническия, религиозния и расовия баланс в глобален мащаб; (14) Промяна в международната политика с бързо навлизане на модерни и свръхтехнологични комуникации, когато всичко което се случва и на което трябва да се реагира ще бъде в режим on-line.

Светът се намира в ключов период от развитието си, когато се решава по какъв път ще тръгне: по сравнително стабилен път на устойчиво развитие, в който дори и да има рискове и предизвикателства, те ще могат да бъдат в известна степен управляеми и под контрол, или по много по-рискови сценарии и ще преминава от една криза, през друга към трета, като управлението и контролът ще бъдат почти условни.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Постмодерното общество притежава всички характеристики на преходен процес, характерен за сложните системи при преминаването им от едно състояние към друго. Историческите справки показват, че подобни процеси се характеризират с голяма продължителност и тъй като към настоящия момент сме на практика в началото му, все още не могат да се очертаят основните характеристики на идващото ново. Все пак очевидно е че се променят не само технологиите, но и цялостната структура на обществото, както и начина

на мислене на хората, особено на тези от новите поколения. Това съвсем логично и естествено води до намаляване на чувството за „сигурност“, както в отделния индивид, така и в общностите, и в обществото като цяло. По този начин се засилва интереса на научната общност към изследване на тази парадигма, но и интереса на „обикновените“ хора, тъй като практическите аспекти на тези изследвания касаят ежедневието им живот и битие.

Все повече светът не може да се разглежда като множество от държави и региони съществуващи всеки сам за себе си. Глобалните проблеми изискват глобални решения. Това подтиква изследователите да обръщат все по-голямо внимание на голямо мащабните нива за сигурност – „Сигурността на Общност от държави“ и „Сигурност на Света“. В тази посока наистина съществуват празнини и възможности за изследвания и анализи.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BC>, 03.06.2017.
- [2]<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82>, 03.06.2017.
- [3] Слатински Н., Сигурността – животът на мрежата, Военно издателство, София, 2014.
- [4]<http://www.librev.com/index.php/prospects-world-publisher/77-2009-06-17-08-28-18>, 05.06.2017.
- [5]<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>, 05.06.2017.
- [6]<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82>, 05.06.2017.
- [7]<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%8F>, 06.06.2017.
- [8] Bauman Z., City of Fears, City of Hopes. London: Goldsmith's College, 2003.
- [9] Лиотар Ж., Постмодерната ситуация. Изложение за състоянието на съвременното знание, София, Наука и изкуство, 1996.
- [10] Бауман З., Общността – търсене на безопасност в несигурния свят, ЛИК, 2003.
- [11] McCrindle M., The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations, University of New South Wales, Sidney, 2009.